

Giftinformasjonen mottar mange spørsmål og meldinger om forgiftning med kjemikalier. Vi trenger flere forebyggende tiltak

Kjemikalier og akutte forgiftninger

Oppmerksomheten rundt og kunnskapen om skadelige effekter av kjemikalier i arbeidslivet og dagliglivet er større enn tidligere, og arbeidstakere og forbrukere har fått et stadig sterkere vern mot slike skader. Ifølge arbeidsmiljøloven skal arbeidstakere beskyttes mot helsefare knyttet til kjemikalier, og det er kommet nye forskrifter med krav om merking, bruk og oppbevaring av kjemikalier. Arbeidet med helse, miljø og sikkerhet, såkalt HMS-arbeid, tas på alvor av mange bedrifter. Den teknologiske utviklingen innen verneutstyr, bl.a. briller, masker, hansker og avtrekk, har også bidratt til redusert risiko for skader og forgiftninger. I hjemmene er stadig flere husholdningskjemikalier utstyrt med barnesikring, og overgang til plastemballasje har i stor grad eliminert faren for eksponering ved uhell etter knusing av glassemballasje.

Til tross for disse tiltakene kontaktes Giftinformasjonen relativt ofte pga. akutt forgiftning eller eksponering for kjemikalier eller kjemiske produkter. Dette går frem av en artikkel av Jan Borgeraas & Ragnhild Lindqvist i dette nummer av Tidsskriftet (1). Giftinformasjonen mottok 35 802 henvendelser av denne typen i perioden 2004–06. I 7,8 % av tilfellene ble det vurdert å være fare for alvorlig forgiftning. Disse tallene samsvarer med funn fra liknende studier i de andre nordiske landene, men det finnes ikke gode data på om utviklingen går i riktig retning.

Borgeraas & Lindqvists studie viser også at Giftinformasjonen, med sine 40 000 henvendelser årlig, er godt kjent blant helsepersonell og i befolkningen ellers. Det er grunn til å tro at den døgnåpne rådgivningstjenesten fører til bedre håndtering av intoksikasjoner i og utenfor sykehus. I 72 % av tilfellene vurderte Giftinformasjonen at eksponeringen medførte ingen fare eller bare fare for lett forgiftning. På denne måten har tjenesten trolig bidratt til at svært mange legevaktkonsultasjoner og sykehusinnleggelses er unngått. Belastningen på telefon-tjenesten og ventetiden ville vært mindre dersom publikum i større grad selv hadde hatt bedre mulighet til å avklare enkle problemstillinger. Giftinformasjonen bør derfor sørge for at deres Internett-tjeneste gjøres mer kjent og blir mer omfattende og brukervennlig.

Den internasjonale arbeidstakerorganisasjonen ILO har anslått at det i 2001 skjedde 359 arbeidsrelaterte dødsfall i Norge pga. farlige substanser (2). De fleste av disse dødsfallene skyldtes trolig langtids effekter, slik som utvikling av kreft og kronisk obstruktiv lungesykdom. Tall fra Norsk pasientregister og dødsårsaksregisteret for perioden 1999–2004 viser at det i Norge dør omtrent 500 mennesker i året av akutt forgiftning, inkludert etanol- og legemiddelintoksikasjoner (3). Sammen med de nye tallene fra Giftinformasjonen (1) viser dette at akutte forgiftninger, inkludert forgiftninger som følge av eksponering for kjemikalier, fremdeles er et problem som krever oppmerksomhet og ressurser.

Faget arbeidsmedisin bør spille en sentral rolle for å forebygge akutte forgiftninger i arbeidslivet, men man kan få inntrykk av at denne spesialiteten arbeider i motbakke. Til tross for planer om å øke antallet stillinger ved de arbeids- og miljømedisinske avdelingene til 90, er det i stedet blitt redusert fra 67 (i 2005) til 55 (i 2007), og antall bedriftslegeårsværk er kraftig redusert (4). På toppen av det hele har Arbeidsmiljøskaddes Landsforening kommet med krav om at de arbeids- og miljømedisinske spesialavdelingene ved landets

sykehus bør legges ned og erstattes av et eget kompetansesenter for motvirkning av helseskade knyttet til kjemikaliebruk (5). Et forslag om dette ble nylig avvist av Stortinget, nettopp fordi de eksisterende fagmiljøer bør kunne fylle en slik oppgave. Skal arbeidsmedisinen bidra til forebygging av akutte kjemikalieforgiftninger, kreves det ikke bare flere ressurser til fagmiljøet, spesialiteten må også gjøre seg mer synlig slik at primærhelsetjenesten og aktørene i arbeidslivet i større grad kan nyttiggjøre seg denne kompetansen.

Borgeraas & Lindqvist viser at forgiftning med etylenglykol forekommer sjelden, men at en relativt høy andel av tilfellene vurderes som alvorlige, særlig hos barn (1). Selv et lite inntak etylenglykol kan gi metabolsk acidose og utfelling av oksalatkrystaller i flere vev. Dødelig dose for barn er anslått til 5–10 ml. Tiltak ved forgiftning omfatter bl.a. dialyse og/eller motgiften fomepizol, begge meget kostbare behandlinger. Etylenglykol har en søtlig smak som kan virke tiltrekkende på barn. Det finnes knapt andre eksempler på at så toksiske forbindelser er så lett tilgjengelige og så utilstrekkelig merket og sikret. Etylenglykol er hovedingrediensen i frostvæske, og det finnes dessverre ikke gode alternativer som ikke virker korroderende. I Sverige er det innført en frivillig ordning som har ført til at nesten alle tilgjengelige frostvæsker med etylenglykol har barnesikring og er tilsatt bittersmak. Statens forurensningstilsyn foreslo i 2005 at etylenglykolholdig frostvæske skal tilsettes bittersmak, at de skal merkes bedre med informasjon om hvilke farer inntak medfører, og at flaskene må sikres med lukkemekanisme som gjør dem vanskelige å åpne for barn (6). Foreløpig er en slik regulering ikke vedtatt.

Det finnes fremdeles ubenyttede tiltak som kan begrense faren for akutte skader og forgiftninger pga. uhell med kjemikalier i arbeidslivet og i hjemmet. Likevel er det urealistisk at man skal kunne eliminere problemet fullstendig. Enkelte farlige kjemikalier er helt nødvendige for at et moderne samfunn skal fungere. Det vil alltid være noen som inntar kjemikalier i suicidal eller selvskadende hensikt, og det vil alltid være enkeltpersoner som opplever vernetiltak som så hemmende for yrkesutøvelsen eller dagliglivet at de velger å klare seg uten.

Guttorm Raknes
guttorm.raknes@gmail.com

Guttorm Raknes (f. 1974) er lege under spesialisering i klinisk farmakologi ved Haukeland Universitetssjukehus.

Oppgitte interessekonflikter: Ingen

Litteratur

1. Borgeraas J, Lindqvist R. Henvendelser til Giftinformasjonen om akutte eksponeringer for kjemiske produkter. Tidsskr Nor Legeforen 2008; 128: 924–8.
2. Takala J. Introductory report: decent work – safe work. XVIIth world congress on safety and health at work. Genève: ILO, 2005.
3. Lilleeng G, Berg K, Gjertsen F et al. Akutte forgiftninger 1999–2004 – sykkelighet og dødelighet. Tidsskr Nor Lægeforen 2007; 127: 1023–7.
4. Rødland AW. Vil forebygge helseskader fra kjemikalier. Tidsskr Nor Legeforen 2008; 128: 489.
5. Arbeidsmiljøskaddes landsforening. Pressemelding. www.alfnorge.no/alf/hoved/alf.nsf/(Intr)/NT00002336/\$File/Pressemelding.doc [21.2.2008].
6. Holm H, Bjotveit I. Anmodning om å utarbeide forslag til regulering av frostvæske med etylenglykol. Statens forurensningstilsyn 2005. www.sft.no/nyheter/brev/frostveske_etylenglykol_md040405.htm [21.2.2008].